

DEMOGRAFI: Nüfus meselelerine sosyolojik bir bakış

HAZIRLAYAN: Doç. Dr. Didem Danış
Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
ddanis@gsu.edu.tr

DERS İZLENESİ

Ders 1: GİRİŞ

Ders 2: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BÜYÜK DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLER

Ders 3: NÜFUSBİLİMİN KURAMSAL TARİHÇESİ (19.yüzyıl öncesi)

Ders 4: NÜFUSBİLİMİN KURAMSAL TARİHÇESİ (19.yüzyıl)

Ders 5: DEMOGRAFİNİN VERİ KAYNAKLARI

Ders 6: DEMOGRAFİK GEÇİŞ

Ders 7: TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK DÖNÜŞÜM

Ders 8: DOĞUMLAR

Ders 9: ÖLÜMLER

Ders 10: YAŞLANMA

Ders 11: EVLİLİKLER, AİLE VE HANE YAPISI

Ders 12: ŞEHİRLEŞME

Ders 13: GÖÇLER

Ders 14: YAYIN TARAMASI

Ders 1: GİRİŞ

- Demografinin tanımı, çalışma alanları ve yöntemleri
- Demografinin bir bilim olarak tarihsel kökenleri
- Bilimsellik sorunu ve nüfus sosyolojisi yaklaşımı
- Güncel tartışmalar
  - o Fransa'da emeklilik reformu tartışmaları
  - o Türkiye'de düşen doğurganlık ile ilgili endişeler

Ders 2: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BÜYÜK DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLER

- Demografik devrimler
- Dört demografik devrim
  - 1. demografik devrim
  - 2. demografik devrim
  - 3. demografik devrim
  - 4. demografik devrim
- Demografik devrimlerin toplumsal sonuçları (evlilikler, yaşlılık, gençlik)
- Bugün dünya nüfusu
- Ya 5. demografik devrim?

Ders 3: NÜFUSBİLİMİN KURAMSAL TARİHÇESİ (19.yüzyıl öncesi)

- Nüfusu düşünmek
- Antik Yunanda «ideal nüfus» arayışı: Platon ve Aristo
- Hristiyan Orta Çağda nüfusa bakış
- Rönesanstan modern çağa: nüfus= zenginlik
- Merkantilist ve Fizyokratlar
- 18.yüzyıl: Aşırı nüfus endişesi
- Dönemin nüfus tartışmaları: Nüfus zenginliğin sebebi mi, sonucu mu?
- Adam Smith ve nüfus

Ders 4: NÜFUSBİLİMİN KURAMSAL TARİHÇESİ (19.yüzyıl)

- 19.yüzyılda Batı Avrupa'da demografik dönüşüm
- Malthus: nüfus artışı karşılığı
- Malthus karşıtları
- Demografik büyümenin erken durduğu Fransa'da tartışmalar
- Neo-Malthusçular

Ders 5: DEMOGRAFİNİN VERİ KAYNAKLARI

- Nüfus sayımları
- Demografik araştırmalar
- Nüfus kayıtları ve doğum-ölüm istatistikleri
- Türkiye'de nüfus

Ders 6: DEMOGRAFİK GEÇİŞ

- Dünya nüfusunun gelişimi
- Demografik geçiş teorisi ve eleştiriler
- Dünyada demografik geçiş süreci ve iki örnek
- Geçiş katsayısı
- Yaş piramitleri
- Dünya nüfusunun artış oranı
- Tartışma: İdeal nüfus ve nüfus politikaları

Ders 7 : TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK DÖNÜŞÜM

- Türkiye nüfusu ve farklı dönemlere ait yaş piramitleri
- Türkiye'de demografik dönüşüm
  1. aşama: 1923-1955
  2. aşama: 1955-1985
  3. aşama: 1985 ve sonrası
- Gençlik şişkinliği
- Demografik fırsat penceresi
- 2050'de Türkiye nüfusu?
- Türkiye'de nüfus politikaları
- Demografik değişim açısından tarihsel ve bölgesel farklar

Ders 8: DOĞUMLAR

- Terimler
- Canlı doğumlar ve kaba doğum hızı
- Doğurganlık

- Genel eğilimler
- Farklı örnekler: İskandinav modeli
- Doğurganlığın evriminde üç model
- Cinsiyet seçimi: doğumda erkek çocukların fazlalığı
- Gebeliği önleyici yöntemler
- Dünyada ve Türkiye’de gebeliği önleyici yöntem kullanımı

Ders 9: ÖLÜMLER

- Terimler
- Ölüm hızlarındaki değişim
- Ölüm oranlarındaki farklar ve nedenleri
- Erkeklerde ölüm oranlarının yüksek olması
- Ölüm karşısında toplumsal eşitsizlikler: Alt gelir grupları, iş kazaları
- Ölüm karşısında bölgesel eşitsizlikler: Aids
- Bebek ve çocuk ölümleri
- Ortalama yaşam beklentisi

EK 1: Türkiye’de bebek ölümleri (Ahenk Anbar)

EK 2: Mezarlıklar (Didem Danış)

Ders 10: YAŞLANMA

- Nüfusun yaşlanması
- Ortanca Yaş
- «Bebek Patlaması»ndan «Yaşlı Patlaması»na
- Avrupa’da yaşlı nüfus
- Yaşlılık ve yaşlanmaya bağlı sorunlar
- Bireysel deneyimler: rol kaybı ve kopuş
- Türkiye’de yaşlanma
- Türkiye kentlerinde ve İstanbul’da yaşlı nüfus
- Yaşlılara yönelik sosyal politikalar
- Yaş ayrımcılığı

Ders 11: EVLİLİKLER, AİLE VE HANE YAPISI

- Evlenme verileri
- Evlenme modellerinde değişim (dini nikah, nikahsız beraberlikler, eşcinsel çiftler, bekarların oranında artış, akraba evliliği)
- Evlilik ve doğurganlık arasındaki ilişki
- Evlilik yaşının ilerlemesi (Türkiye ve GAP bölgesinden örnekler)
- Boşanma
- Aile ve hane yapıları
- Türkiye’de hane yapısı

EK 1: Alan Duben’in Osmanlı hane ve aile yapıları kitabı üzerine (Elyesa Koytak)

EK 2: “Ev kızı” (Elyesa Koytak)

Ders 12: ŞEHİRLEŞME

- Şehirleşme
- Şehir / Kent
- Kıtalaraya göre şehirleşme oranı
- Kentlerde nüfusun hızlı ve yoğun artışına bağlı sorunlar

- Metropoller / Mega-kentler
- Küresel kentler
- Köyden kente gç
- Türkiye'de kentleřme
- İstanbul'da nüfus
- Türkiye'de kentleşme tartışmaları

Ders 13: GÇLER

- Gçler
- Gç nedenleri
- Göçmen tipleri
- Tarih boyu büyük gç hareketleri
- Göçmenleri saymanın zorlukları
- Dünyadan gç verileri
- Türkiye ve gçler
  - Osmanlı'dan Cumhuriyete: Muhacirler, mübadiller
  - 1960 sonrası: Avrupa'ya göç
  - 1990 sonrası: Yeniden gç alan Türkiye

Ders 14: YAYIN TARAMASI

- Tez, kitap ve makale taraması